

Petr Nikl seděl nehybně na nemocniční posteli, kvůli zlomené lopatce a ztuhlé ruce se podroboval akupunktúře. Pro interaktivního umělce je i léčebný proces inspirací ke hře. Za chvíli se akupunktúrní jehly proměnily v šípy a přede mnou neseděl Petr Nikl, ale svatý Šebestián. Procedura naštěstí netrvala příliš dlouho.

• Léčitel • *imaginace*

Co se vám stalo?

Banální příhoda z Jizerských hor. Na zledovatělém sněhu se mi zkržily lyže a už jsem letěl. Po srůstu zlomené lopatky mi zmrzlo rameno a má zlatá ručička ztuhla. Na zranění je příjemné to, že člověka zastaví. Okamžitě jsem přehodil výhybku. Mám klid a spoustu času. Rehabilituji, klovm texty levou. Vystupuji teď recitačně bez nástroje. Šouplo mě to jinam.

Zásahy do zaběhaných kolejí bývají dobré, protože je zpochybní?

Člověk je zhýčkaný. Vybírá si bezbolestnou cestu, kterou už zná, a rizikům se vyhýbá. Většinu věcí jsem si objevil z nějaké nouze. Na vojně jsem začal hrát divadlo proto, abych ze sebe vypudil přetlak armádní stupidity. Předtím jsem sice hrál s loutkami, ale postavit se před veřejnost jako činoherec je něco úplně jiného. Byl jsem zakřiknutý chlapec.

Má vaše zranění vliv na přípravu výstavy *Labyrint světa*?

Naštěstí ne. Připravované nástroje se tvoří podle mých návrhů, já jen konzultuji výrobu a až potom objekty sám dolaďím a doplním. Na organizační práci tu mám počítač. Protože nemohu malovat, mám vlastně víc času.

Může být nemocniční prostředí pro umělce inspirativní?

Samozřejmě! Mentálně je to jiný, zpomalený svět. Nikam se nespěchá, starají se o vás. Když pak vyrazíte ven, do světa úprků, vnímáte po dávce nemocničního klidu křeč a bezohlednost velmi ostře.

Nejsou k tomu lidé dotlačeni okolnostmi? Musí kmitat, podávat výkon. Nemohou si sednout na dvě hodiny do parku a být v pohodě.

Jistě máme všichni mnoho starostí. Ale nemusíme do druhých vrážet, chovat

se slepě. Nerad moralizuji, ale na Západě se mi zdá vstřícnost mezi lidmi větší. Vráťte se do Čech, krajina je krásná, ale lidi se vám zdají jaksi žluklí, včetně sama sebe.

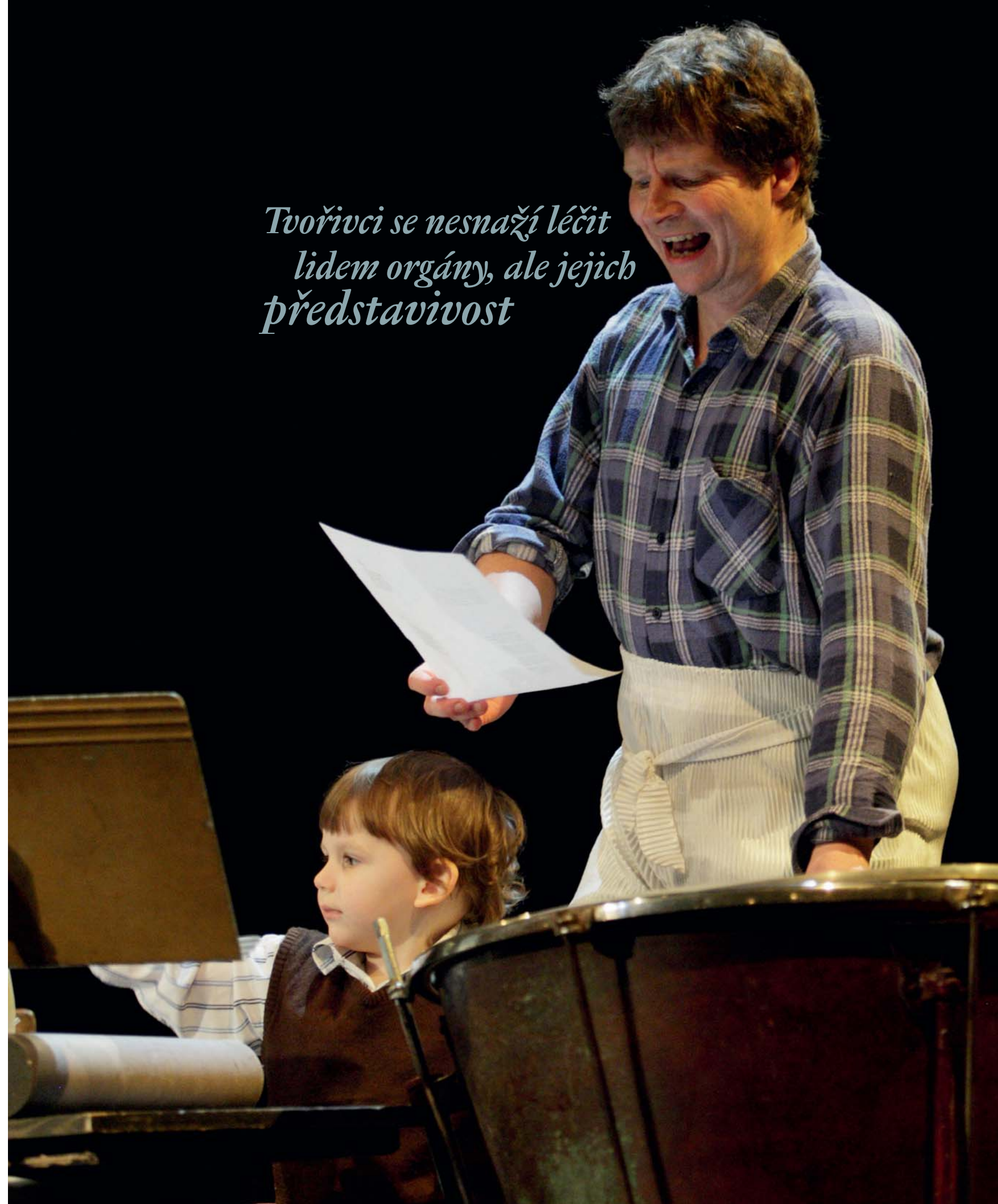
Nalézáte v nemocnici také nějaké krásné a inspirující předměty?

Miluji nemocniční přístroje, jejich úžasné funkční tvary. Tuhle jsem v bazaru pásl po zubařské lampě, ale předběhli mě filmaři. Koupil jsem si tam holičské křeslo, které je teď součástí expozice Orbis Pictus. Na Malvazinkách jsem zase objevil vyšetřovnu se zvláštním plexisklovým tubusem. Je to takové dělo na kolečkách. Kdyby nějaké vyrazovali, hned po něm skočím.

Na co jste tady ještě přišel?

Ještě víc si uvědomuji, že hlavní smysl mé práce je terapeutický. Tvořivci se nesnaží léčit lidem končetiny či orgány, ale jejich mentální roviny, imaginaci.

Tvořivci se nesnaží léčit lidem orgány, ale jejich představivost

Moje nástroje nabízejí *autentický a svobodný* zážitek

Jak to funguje?

Svlékáte se ze svých nakupených emocí a necháváte se nést volným tokem asociací a nepředpojatých myšlenek. Je to pročišťující. Hrajete třeba na nástroj a ta hra vás aktivuje ke komunikaci se sebou a okolím. Proto naše interaktivní expozice stavíme z rozličných nástrojů.

Neměl by tyhle věci člověk zvládat bez pomoci nástrojů? Nejsme nějakým způsobem omezení nebo poškození, když to neumíme?

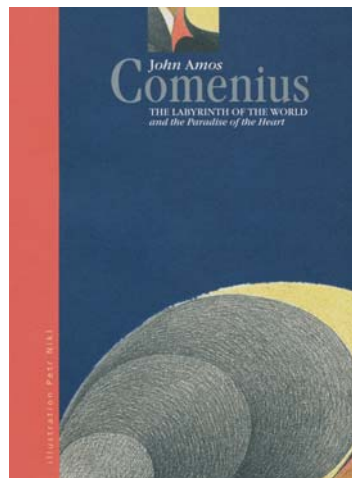
Základními nástroji jsme jistě my sami. Naše smysly. Potřebujeme ale partnera do hry. Někoho pro dialog. Nástroje tento rozhovor pomáhají zprostředkovat, uvolnit a umocnit.

Nástroje na výstavách Hnízda her a Orbis Pictus evokují svými mechanismy a organickými tvary svět před nástupem elektroniky, která je skrytým hybatelem dnešních věcí. Byla to náhoda nebo záměr?

Záměr. Chtěli jsme obnažit původní zdroje zvuků, barev, světla či pohybu, které jsou závislé na fyzickém doteku. Hrajete-li na klavír, klapka klade odpor a cítíte, jak klepne do struny a struna jak rezonuje dřevem klavíru i celým vaším tělem. Cítíte vůni dřeva. To vše u elektronického klavíru odpadá. Dokáže imitovat jakýkoliv zvuk. Ale ten zvuk byl někým naprogramován, přenesen... Klasický klavír je proti tomu partner, který odpovídá na vaše podněty celým tělem – fyzicky. Nikdy se ale nebráníme výjimkám z pravidla. Proč nevyužít i současných počítačových možností? Možná právě pro jejich kontrast.

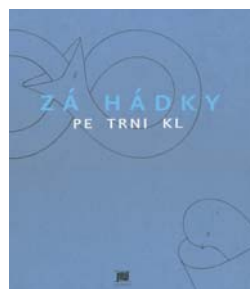
Kontakt se světem dnes zprostředkovávají počítače a je proto virtuální, plochý. Potom nám musí terapeutičtí šamani jako vy pomáhat obnovit náš vztah ke světu?

Počítače jsou skvělé pro poskytování okamžité informační pomoci. Ale jsme

Labyrint světa a ráj srdce

Anglický překlad (překladelu Howarda Louthana a Andrey Sterk) slavné knihy Jana Amose Komenského s doprovodnými ilustracemi Petra Nikla vydalo v roce 2008 nakladatelství WALD Press v rámci projektu Orbis Pictus aneb... Právě ilustrace z této publikace také provázejí toto číslo Sanquisu.

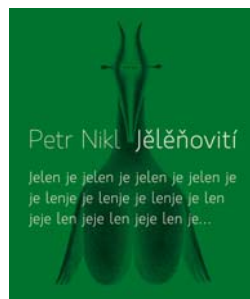
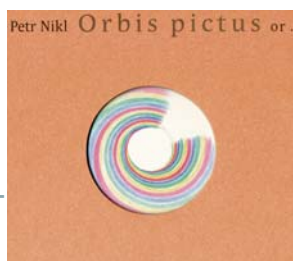

Záhádky

Knihy pro děti i rodiče (z nakl. Meander) získala cenu Magnesia Litera 2008 v kategoriích „knihy roku“ a „knihy pro děti a mládež“.

Orbis Pictus aneb...

Obrazový atlas nástrojů a objektů Petra Nikla a dalších umělců (vydalo WALD Press).

Jělěňovití

Soubor básní a drobných próz pojednává o pozoruhodných bytostech obklopených snovou noční atmosférou tajuplného lesa... (Meander)

jimi zahlceni a potřebujeme alternativu v podobě původních kontaktních zážitků, zahrnujících všechny smysly. Jakkoliv dokonalá virtuální realita je realita naprogramovaná. Odvíjí se jen podle předem daných konstrukcí.

Mladí lidé často tráví svůj čas pouze u počítače. Neobáváte se, že zkomputerizovanou generaci už vaše nástroje neosloví?

Ne. Nabízíme autentický zážitek, který je dosažen svobodným vnímáním. Vždy jsem překvapen z euforie, kterou lidé, nacházejí-li se v otevřeném komunikačním prostředí, srší. Člověk se až tolik nemění a vždy bude rád plavat nebo běhat, rozhodovat si sám, i když bude mít k dispozici nejmodernější dopravní prostředky. To je jeho přirozenost.

Co by měl tedy člověk dělat, aby obnovil svou přirozenost?

Především zpomalit. Dnes je tendence zrychlovat podněty, aby vůbec člověka zaujaly, jak vidíme třeba ve filmech. Jakkoli zpomalení je považováno za trapnou chybu a třeba Trnkovy animované filmy dnes nikdo nepromítá. Jako by se na ně lidé nevydrželi dívat, protože jsou navyklí na jistý švih. Rychlost však znemožňuje divákovi vstoupit do imaginace, neponechá mu vůbec žádný prostor k myšlení. Je zahlcený a zneužitý. Vylezete z kina, kde jste čuměli na plátno s otevřenou hubou, a za deset minut ani nevíte, co jste vlastně viděli. Filmy, které vás vpustí do sebe, si v sobě nosíte ještě dlouho, můžete o nich uvažovat, vést s nimi dialog.

Dialog je vědomým principem vaší tvorby? Tvoříte pro diváka či účastníka prostor pro jeho kreativitu?

Chci spoluautorství a vzájemnost. Tvoření chvíle, okamžiku, hry. V počítači to nejde, tam je to předpřipravené, hotové. Třeba teď hraje můj syn často s kamarádem fotbal na počítači. Chvilí on, chvíli druhý. Proti sobě si ale přítom

nezakopou. Je to úplně jiný typ zážitku, podivný adrenalin, který nevyplývá z vlastního fyzického pohybu či myšlení, ale jen z planého vzrušení. Nedochází tu k humoru. Samozřejmě pak jdou na hřiště si zakopat. Naštěstí.

V prvním velkém projektu Hnízda her v Rudolfinu jste chtěl „odbariérovat a odintelektualizovat“ současné moderní umění a zjevně se to povedlo, neboť na výstavu přišlo třicet tisíc lidí. Nehrozí potom opačný extrém? Jakýsi umělecký Disneyland, byť originální a esteticky vytříbený, kde si každý jen hezky pohraje?

Neměl bych radost z toho, pokud by návštěvníci pojímali expozici jako zábavu. Relax. To nikdy nebylo cílem. Zabavit a bavit je rozdíl. Zabavit chápu jako odpočinout od myšlení. Bavit je však pro mě myslet svým konáním a tím si zpětně uvědomovat myšlení a cit a to je tvůrčí kotmelec, o který nám jde. Uvolnit spontánní myšlení bez předsudku. Čili

Petr Nikl, (*1960)

Vizuální umělec – malíř, grafik, fotograf, tvůrce autorských knih (Jělěňovití, O rybářě a mořské duši, Pohádka o Rybitince, Lingvistické pohádky, Záhádky, Orbis pictus aneb...), hudebník, divadelník. Vystudoval pražskou AVU, byl členem již zaniklé umělecké skupiny Tvrdohlaví. Je držitelem mnoha ocenění včetně prestižní Ceny Jindřicha Chalupského za rok 1995. Jeho práce jsou zastoupeny v mnoha českých galeriích (Národní galerie v Praze, Jihočeská galerie Mikoláše Alše, Státní galerie ve Zlíně, GHMP, Moravská galerie v Brně, Galerie výtvarného umění v Liberci a další), v soukromých sbírkách v ČR i v zahraničí. www.petrnikl.cz

žádná planá adrenalinová zábava. Proto je projekt Labyrint světla více imaginativní a sofistikovaný, vynucuje si znovu aktivní spoluautorství. Na druhé straně nás láká i jednodušší princip, navést někým jen materiál a dívat se, co se s ním bude dít. Takto koncipujeme Leporelohu – speciální měsíční dílnu s papírem pro libereckou knihovnu.

Proč není nový projekt Labyrint světla situován v galerii, ale v historické čistiřně odpadních vod v Bubenči, která není významově neutrální?

Galerie jsou záměrně sterilní, anonymní, aby v nich mohlo být cokoli, a našim projektům se v nich ne tak dobře daří. To, co chce být herní, procesní, se tam příliš stává artičistním. S výjimkou bizarní barevné Galerie Rudolfinum. Vždy vkládáme jakýsi organismus nástrojů a jejich vztahů do těla prostoru. Na tom těle strašně závisí, protože je tím hlavním nástrojem, se kterým se hraje a rezonuje. Zásadním partnerem. Vystavovali jsme

Nechávám se vést *potřebou okamžiku...*

v sakrálních prostorách – odsvěcených kostelech, v Dole Michal v Ostravě, v rondě Květné zahrady v Kroměříži. Tyto prostory vyzývají a provokují svou pamětí. Nyní jsme tedy instalovali expozici v čistírně odpadních vod. Konstelace nástrojů a objektů je pokaždé jinak poskládána, reaguje na konkrétní prostor, jeho energii.

Co jste si od čistírny slibovali?

Chtěli jsme využít její magičnosti, přítomnosti vody, podzemních kleneb. Působí jako nádherný secesní chrám, postavený přítom k čištění odpadů a hoven. Neuvěřitelné.

Psychoanalytické teorie považují krásu a umění za rebelii proti hrubým a odpudivým aspektům materiální existence, tedy analitě a exkrementální vazbám. Není to paradoxní, že chrám hoven zaplníte uměním?

Naopak. Vždyť avantgardy celého minulého století se zabývaly rozšiřováním pohledu na umění, na zájem o to tzv. nízké, na to, že umění je vše, s čím se jakožto s prostředkem komunikace pracuje. Viz Duchampův pisoár. To dávno není nic převratného.

Jak jste k tomu tedy přistoupili vy?

Prostředí čistírny jsme ozvláštnili světelnými objekty a instalacemi, cílem je vytvořit z ní otevřenou komunikační zónu. Návštěvníci spolu s obdivem k dochované kanalizační památce můžou zažít i aktivní svobodnou hru vztahů, vazeb a významů.

Na výstavách se podílí větší množství umělců, kteří občas mívají dost velká ega. Jak funguje vaše spolupráce?

Dobře. Netvoříme expozice konfrontacemi uměleckých individualit, to jsme odbourali. Vytváří se zvláštní fúze, celek je stále otevřen pro vstup kohokoli dalšího. Jsme tvůrci jednotlivých orgánů společného organismu.

V konfliktech se cizelují názory, nalézá se pravda. Platí to i pro umění?

Umění klade otázky a nedává jasné odpovědi. Osobně potřebuji, abych si věci, kterou udělám, nebyl sám jistý, aby mě překročila ve významu a výkladu.

Který z vašich talentů nebo uměleckých jazyků je vám nejvlastnější?

Papíry mám na výtvarníka a živím se prodejem obrazů, malování jsem vy-

studoval. V psaní, divadle a hudbě jsem intuitivní amatér. Tyhle termíny jsou ovšem velmi relativní. Mnozí malíři, kteří nemají žádné školy, jsou zajímavější, a možná právě proto, že je nemají. Pro mě je hlavní to, co právě dělám, všechny sdělovací možnosti jsou pro mě stejně zajímavé. Snažím se zkušenosti z jednotlivých jazyků používat co nejsvobodněji. Pokud mám co vyřknout, tak sázím na to, že si obsah sdělení o vlastní formu řekne sám. A já se nechávám vést potřebou okamžiku. Nechci plnit svůj program, vymyšlený předem. Navazuji krok za krokem na to, co se právě nabízí.

Není taková renesanční rozkročenost riskantní, protože toho člověk dělá hodně a nic pořádně? Da Vinci se na smrtelné posteli omlouval Bohu a lidem, že toho málo namaloval.

Samozřejmě. To samé se dá říci o Komenském a jeho široké pedagogické činnosti na úkor té filozofické. Vždy je něco za něco. Člověk se nemůže rozdělit. Samozřejmě stále bojuji s rizikem rozmělnění. Kdo ví, co bych dnes maloval za obrazy, kdybych jenom maloval. Ale to přebíhání mě prostě baví. Baví mě komplexnost práce. Víím, že si musím bedlivě hlídat jistou míru, abych se úplně neroztříštil.

Jak taková komplexní poloha vypadá?

Tak třeba autorské divadlo je typickým komplexem vizí, zvuků i pohybů. Interaktivní expozice jsou rovněž souborem vazeb pro všechny smysly. To mě baví. Na samostatné výstavě obrazů pověsím plátna a tím to pro mne hasne. Určitě mě baví hledat na místě jejich další vztahy, ale přece jen pak už mají svůj vlastní život. Nemám tam co dělat a nechci rušit případné diváky. Kdežto na interaktivní expozici jsem přítomen co nejčastěji. Tam já rad chodím a čumím, co lidi se vším dělají, jak se to kříží a prolíná. Točím si je, fotím si je, a vše dokola opečovávám. ■

Jedna z ilustrací Petra Nikla z anglického překladu knihy J. A. Komenského *Labyrint světa a ráj srdce*, WALD Press, 2008

Foto: Günter Bartoš